

Ks. ARNOLD DRECHSLER
Opole

DZIAŁALNOŚĆ *CARITAS* DIECEZJI OPOLSKIEJ PO 1989 ROKU

Przeobrażenia ustrojowe, jakie dokonały się w Polsce w 1989 r., doprowadziły do ukazania się aktu prawnego, o który Kościół katolicki zabiegał od wielu lat. Ustawa o stosunku państwa do Kościoła katolickiego z dnia 17 maja 1989 r. umożliwiła reaktywowanie kościelnej instytucji *Caritas* i przyznała Kościołowi prawo do prowadzenia nieograniczonej działalności charytatywno-opiekuńczej. Z nowej sytuacji prawnej bezzwłocznie skorzystali biskupi. Pierwsza *Caritas* diecezjalna w Polsce powstała w Opolu w dniu 9 listopada 1989 r. W następnych dniach i tygodniach reaktywowano *Caritas* w diecezjach: katowickiej, wrocławskiej, kieleckiej, warmińskiej, tarnowskiej, warszawskiej, gnieźnieńskiej i innych. 10 października 1990 r. Konferencja Episkopatu Polski powołała duszpasterską instytucję charytatywną Episkopatu Polski – *Caritas* Polską, która przejęła na siebie funkcję koordynatora działań charytatywnych na szczeblu krajowym.

Okres bezprawnego ograniczania, a nawet niszczenia przez państwo posługi charytatywnej Kościoła trwał cztery dekady. W strategii marksistowskiej *Caritas* była kontestowana i atakowana jako system zachowawczy, hamujący potencjał reformatorski i blokujący przemiany ku lepszemu światu. Częścią tej strategii była teoria zubożenia. Molochowi świetlanej przyszłości, na której nadejście nie wskazywał racjonalny rachunek, poświęcano człowieka współczesnego. W nadawaniu światu ludzkiego oblicza chwilowo rezygnowano z postępowania po ludzku. Kiedy po raz kolejny potwierdziło się, że nie ma tak sprawiedliwego porządku państwowego, który mógłby sprawić, że posługa miłości byłaby zbędna¹, Kościół w Polsce i w diecezji opolskiej ohocho włączył się w kształtowanie lepszego świata w sposób naprawdę ewangeliczny i podjął służbę dla społeczeństwa na miarę człowieka, jego godności i powołania.

¹ BENEDYKT XVI, *Deus caritas est*, nr 28, 31.

Zakreślony w statucie *Caritas* Diecezji Opolskiej model pracy charytatywnej przewidywał miejsce zarówno dla działań zaplanowanych, jak i spontanicznych, stałych i doraźnych, indywidualnych i zbiorowych. W pierwszym punkcie opiszemy pełną poświęcenia, darmową i motywowaną wiarą pracę wolontariuszy Parafialnych Zespołów *Caritas*, które okazały się kluczem w rozwiązywaniu codziennych, materialnych i specyficznie ludzkich problemów wiernych i szybko zyskały status podstawowej komórki usługi charytatywnej w diecezji.

W drugim punkcie przedstawimy działania na rzecz osób chorych, niepełnosprawnych, umierających, które wymagały rozwiązań systemowych i stałych, a przede wszystkim zatrudnienia wykwalifikowanych pracowników etatowych. Było to związane z dużymi nakładami finansowymi. Zaistniały w Polsce stan prawny umożliwił organom administracji publicznej zlecenie zadań publicznych kościelnemu osobom prawnym, statutowo powołanym do prowadzenia działalności społecznie użytecznej². Akty prawne określały szczegółowo warunki kooperacji partnerów, tj. procedury przydzielania i rozliczania zadań i pieniędzy. We wszystkich przypadkach obowiązywał tryb otwartego konkursu ofert³. Nie było to zatem finansowanie działalności Kościoła, lecz zlecenie przez organy administracyjne zadań publicznych, to jest własnych, organizacji kościelnej prowadzącej działalność pożytku publicznego i udzielanie jej wsparcia w formie dotacji. Działalność specjalistycznych służb ambulatoryjnych i placówek stacjonarnych *Caritas* szybko dorównała poziomem, a nawet prześcignęła skutecznością analogiczną pracę instytucji publicznych.

W trzecim punkcie pokażemy, jak w zmaganiach o sprawiedliwość i w wierności obowiązkowi świadczenia o miłości Kościół opolski nie zamykał swej usługi charytatywnej w kręgu spraw kościelnych ani w granicach wspólnoty diecezjalnej. Bez precedensu był styl, w jaki Kościół opolski zaradzał potrzebom postawionego na krawędzi bankructwa resortu zdrowia i pomocy społecznej na początku lat 90. Przyjmując rolę pośrednika w programie pomocy rządu niemieckiego dla mieszkającej na Śląsku mniejszości niemieckiej i obejmując wsparciem wszystkie publiczne placówki medyczne i wszystkich bez wyjątku aktualnych mieszkańców regionu, Kościół opolski dowiódł, że działalność charytatywna nie jest zależna od partii i ideologii, nie pozostaje na usługach jakichkolwiek strategii

² Ustawodawca wylicza aż 33 obszary zadań publicznych, w których możliwa jest współpraca organizacji pozarządowych z organami administracji publicznej. Zob. art. 4.1 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz.U. z 2003 r. Nr 96, poz. 873).

³ Oferty oprócz przedstawienia działań i kosztorysu musiały zawierać opis doświadczenia organizacji, jej zdolności wykonania zadania oraz udział własny. Komisje konkursowe wybierały spośród najkorzystniejszych ofert i określały wysokość dotacji na zleczone zadania.

politycznych, ale jest aktualizacją tu i teraz miłości, której człowiek potrzebuje zawsze⁴. Tę samą gotowość do wykraczania poza granice wspólnoty politycznej, narodowej, a nawet religijnej, i obejmowania swym zasięgiem wszystkich potrzebujących bliźnich Kościoł opolski okazał w sytuacjach klęsk żywiołowych, nieszczęść i konfliktów zbrojnych.

Na zakończenie wskażemy, w jaki sposób opolska *Caritas*, nadając rozmachu dawnym formom działalności charytatywnej, usiłowała rozwinąć nowe inicjatywy, które z powodzeniem łączyły działalność socjalną z ewangelizacją. Formy te realizowane były w liturgicznych okresach Wielkiego Postu i Adwentu. Zostanie także pokazane, jak nowa rzeczywistość ustrojowa państwa dostarczała nowych narzędzi do niesienia pomocy i wspierania dzieł chrześcijańskiego miłosierdzia, realizowanych przez kościelną *Caritas*.

1. Parafialne Zespoły *Caritas*. Pomoc osobom indywidualnym

Opis działalności *Caritas* Diecezji Opolskiej należy rozpocząć od ukazania aktywności Parafialnych Zespołów *Caritas* (PZC). Wymaga tego zarówno nieporównywalnie większa liczba osób objętych opieką parafialnych wolontariuszy *Caritas*, jak i dłuższa od pracy struktur oficjalnych tradycja posługiwania dobroczynnego na poziomie parafii.

Już na początku lat 80., na blisko 10 lat przed odrodzeniem się *Caritas* diecezjalnych, w sytuacji totalnej zapaści gospodarczej kraju i deficytu finansów publicznych, władze komunistyczne tolerowały działalność tworzonych przez Kościoł parafialnych grup charytatywnych⁵. W 1989 r., po powołaniu do życia *Caritas* Diecezji Opolskiej, zespoły charytatywne zmieniły nazwę na „Parafialne

⁴ BENEDYKT XVI, *Deus caritas est*, nr 31.

⁵ Wybór kard. K. Wojtyły na papieża, sytuacja społeczno-polityczna w Polsce na początku lat 80. oraz powstanie „Solidarności” przysporzyło Polsce wiele uwagi i sympatii ze strony opinii międzynarodowej. Wprowadzenie zaś stanu wojennego wywołało w świecie ogromną falę pomocy dla naszego kraju. Nasilenie transportów z pomocą dla Polski było tak duże, że lata 80. można określić mianem dekady darów. Zachowane w archiwum oddziału diecezjalnego Komisji Charytatywnej Episkopatu Polski (KCEP) w Opolu sprawozdania potwierdzają, że w okresie od 1981 do 1990 na adres oddziału diecezjalnego KCEP w Opolu nadeszło z zagranicy ok. 10 500 ton darów. Wykorzystując falę pomocy dla Polski, bp. Cz. Domin, przewodniczący powołanej w styczniu 1981 r. KCEP, zabiegał o wskrzeszenie pracy charytatywnej w parafiach. W tym celu opracował i przesłał do wszystkich diecezji instrukcję podziału pomocy żywnościowej z zagranicy. Instrukcja ta była następnie wyjaśniana i precyzowana do potrzeb diecezji. W tymczasowej instrukcji na temat żywnościowej pomocy z zagranicy, opracowanej na podstawie instrukcji KCEP, podpisanej przez bpa A. Adamiuka i ks. T. Szymałę w Opolu w dniu 19.05.1981 r., czytamy m.in.: „Ażeby towary były sprawnie rozdzielane, potrzebny jest w każdej parafii zespół charytatywny”. Zespoły dzielenia darów stały się w wielu parafiach załączkiem grup charytatywnych.

Zespoły *Caritas*” (PZC) i zgodnie ze statutem diecezjalnej *Caritas* stały się podstawową jednostką organizacyjną tej instytucji na terenie diecezji. Odchodząc od rozdawnictwa darów zagranicznych, ewoluowały w kierunku samopomocy i wypracowania środków własnych. Do głównych zadań PZC należało: animowanie wspólnoty parafialnej do praktykowania dzieł miłosierdzia, rozpoznawanie materialnych i duchowych potrzeb wiernych oraz świadczenie konkretnej pomocy potrzebującym. Niestety, kierując się zasadą wyniesioną z epoki komunistycznej: „robić jak najwięcej, mówić jak najmniej”, część PZC nie zawsze dokumentowała prowadzoną działalność, a zwłaszcza rodzaj udzielanej pomocy i kategorie wspieranych osób. Stąd też wiele form posługi umknęło statystykom i sprawozdawczości, zwłaszcza tych organizowanych w sposób spontaniczny i nieplanowany. Te, które przetrwały, robią imponujące wrażenie⁶. Pierwsze zbiorcze statystyki z działalności *Caritas* Diecezji Opolskiej, sporządzone na prośbę *Caritas* Polskiej i zamieszczone w Informatorze *Caritas* za rok 1996, dają obraz działań, jakie na rzecz osób potrzebujących świadczyły na terenie diecezji opolskiej PZC. W 1996 r. PZC wydały na pomoc ubogim 550 tys. zł. Stałą pomocą objęły 2526 osób, pomoc doraźną przekazały 8524 osobom, 569 dzieciom opłaciły posiłki w szkołach, dla 4267 dzieci zorganizowały wypoczynek letni lub zimowy, wydały ponad 10 tys. paczek żywnościowych⁷. W kolejnych latach możemy odnotować tendencje wzrostowe. Spośród przeżywających trudności PZC obejmowały szczególną opieką rodziny wielodzietne, dzieci niepełnosprawne, osoby starsze i chore. Zakres aktywności opiekuńczej i wartość udzielanej pomocy wzrastały z roku na rok. Dla przykładu: do końca 2003 r. na terenie diecezji opolskiej działało 186 PZC. Liczbę ich beneficjentów oraz wartość udzielonej pomocy przedstawia tabela nr 1.

---

⁶ W relacji ks. E. Podzielnego z 1993 r., który piastował funkcję dyrektora rejonu kluczborskiego *Caritas* Diecezji Opolskiej, czytamy: „Rodziny, zwłaszcza wielodzietne, cieszą się dużą pomocą charytatywną (...), finansuje się wyżywienie w szkołach (...), funduje się talony żywnościowe z możliwością realizacji w sklepach (...), rzemieślnicy, piekarze, rzeźnicy ofiarują swoje wyroby ubogim (...). Nasilenie tych akcji odnotowuje się w okresie świąt wielkanocnych i Bożego Narodzenia (...) potrzebujący docierają do punktów odzieżowych (...), działają poradnie, radca prawny i psycholog umożliwiają ludziom wyjście z niejednej trudnej sytuacji (...) zespoły charytatywne przygotowują paczki żywnościowe dla osób samotnych i chorych (...) członkowie zespołów *Caritas* odwiedzają potrzebujących i seniorów w ich mieszkaniach, zwłaszcza z okazji urodzin (...), w parafiach organizuje się Msze św. dla osób starych i chorych, następnie odbywają się spotkania z nimi przy skromnym poczęstunku, urozmaicone występami dzieci i odczytami na tematy związane z żywieniem (...), ktoś, kogo wspieramy, nie słabnie i nie upada”.

⁷ A. CZARNOCKI (opr.), *Informator Caritas. Aktualne adresy i telefony. Opis działalności w 1996 r.*, s. 91.

Tabela nr 1. Działalność Parafialnych Zespołów *Caritas* na terenie diecezji opolskiej w 2003 r.

Rejon	Liczba PZC	Liczba członków PZC	Liczba osób korzystających z pomocy PZC	Wartość pomocy udzielonej przez PZC w zł
Kędzierzyn-Koźle	20	187	7 669	154 050
Kluczbork	45	487	16 391	323 881
Nysa	22	171	12 095	157 942
Opole	46	418	9 976	197 676
Racibórz	53	373	4 605	70 206
Razem:	186	1 636	50 736	903 755

Dobroczynny wpływ na ożywienie posługi charytatywnej w parafiach oraz wzrost zainteresowania działalnością *Caritas*, posiadał zakończony w 2005 r. I Synod Diecezji Opolskiej. Synod postanowił, aby na terenie diecezji funkcjonowała dobrze zorganizowana posługa charytatywna, a działalność PZC w każdej parafii nazwał wręcz obowiązkową. Stanowisko Synodu niejako potwierdziła w 2005 r. pierwsza encyklika Benedykta XVI, poświęcona w połowie dziełu miłości realizowanemu przez Kościół. Posługa miłości – pisał papież – jako jego *opus proprium* przynależy do fundamentalnej struktury Kościoła i to na wszystkich poziomach, poczynając od parafii. „Kościół nie może zaniedbać posługi miłości, tak jak nie może zaniedbać Sakramentów i Słowa”⁸. Wskazania te zostały powtórzone przez papieża w liście apostolskim *O posłudze miłości*. Benedykt XVI podkreślił istotne znaczenie posługi *caritas* w Kościele i jej zasadniczy związek z posługą biskupa⁹. Życzliwe i silne popieranie dzieł miłosierdzia przez biskupów opolskich spowodowało, że posługa charytatywna zadomowiła się w parafiach i stała się integralną częścią duszpasterskiej działalności Kościoła opolskiego. Tabela nr 2 zawiera opis działalności charytatywnej PZC w 2005 oraz 2012 r.

⁸ BENEDYKT XVI, *Deus caritas est*, nr 22.

⁹ TENŻE, *Motu proprio*, „*O posłudze miłości*”, 2012, proemio.

Tabela nr 2. Działalność Parafialnych Zespołów *Caritas* Diecezji Opolskiej w 2005 oraz 2012 r.

Lp.	Rodzaj świadczonej pomocy	Liczba osób korzystających z pomocy	Wartość świadczonej pomocy w zł	Liczba osób korzystających z pomocy	Wartość świadczonej pomocy w zł
		2005		2012	
1.	Paczki żywnościowe	21 368	229 034	23 836	302 905
2.	Zapomogi finansowe (np. na zakup opału, żywności, dopłaty do energii)	2 827	161 696	3 280	272 834
3.	Dofinansowanie kosztów leczenia (zakup leków, protez)	506	37 907	604	61 344
4.	Spotkania okolicznościowe (wigilie, dni chorych, seniora)	12 025	88 697	19 150	187 848
5.	Dożywanie dzieci i młodzieży	1 672	70 433	1 848	80 822
6.	Wypoczynek dla dzieci i młodzieży (kolonie letnie, zimowiska, półkolonie)	838	139 349	1 083	230 045
7.	Magazyn odzieżowy	4 839	104 644	6 542	3 440
8.	Kluby seniora	858	5 722	85	5 039
9.	Pielgrzymki, wycieczki	3 105	36 232	6 098	86 032
10.	Świątlice dla dzieci i młodzieży	778	55 340	441	56 763
11.	Pomoc dla bezdomnych	383	25 538	155	3 895
12.	Pomoc poza granicami kraju	17	33 265	25	11 372
13.	Pomoc dla więźniów	68	803	39	1 083
14.	Pomoc ofiarom klęsk żywiołowych	56	49 333	11	5 500
15.	Odwiedziny osób chorych w domach i szpitalach	3 568	34 017	4 559	44 075
16.	Poradnictwo psychologiczno-pedagogiczno-prawne	231	1 230	437	3 444
Ogółem:		53 139	1 073 239	68 198	1 356 856
Liczba PZC w diecezji opolskiej		239		330	
Liczba wolontariuszy PZC w diecezji opolskiej		1 932		2 975	

Gwałtowny rozwój działalności pożytku publicznego oraz różnych form wolontariatu wzbudził zainteresowanie wielu dyscyplin naukowych, w tym również teologii pastoralnej¹⁰. Prowadzone badania podkreślają przede wszystkim wspólnototwórczy i społecznie użyteczny charakter aktywności wolontariuszy PZC. Wolontariusze PZC, kierując się w wymiarze aksjologicznym motywacją ewangeliczną i filantropijną, pomnażają dobro wspólne i tworzą klimat społecznej współodpowiedzialności. Członkowie PZC, troszcząc się o najsłabszych w społeczeństwie i w Kościele, potwierdzają, że miłość bliźniego należy do kultury chrześcijańskiej. Dysponując bardzo skromną infrastrukturą logistyczną (salka katechetyczna, środek lokomocji), członkowie PZC mobilizują także pozostałą część parafian do działań charytatywnych. Ważnym atutem działań PZC jest duża znajomość realiów życia lokalnej społeczności, a co z tym związane – szybkość i trafność udzielania pomocy. Wolontariusze PZC działają blisko konkretnego człowieka i znają jego sytuację. Badania potwierdzają, że dominującą rolę w działalności PZC pełnią kobiety, a także osoby w wieku starszym. Oznacza to, że kobiety, znane z większej religijności, przewyższają mężczyzn znacząco w duchowości miłosierdzia, zaś praca zawodowa stanowi konkurencję dla aktywnego zaangażowania w wolontariat. Znamienny jest fakt, że działalność wolontariuszy PZC wyróżnia wysoki stopień niezależności finansowej. Tylko nieliczne PZC w realizacji swych zadań statutowych korzystają z subwencji organów administracji publicznej. W odróżnieniu od profesjonalnych form kościelnej służby społecznej, zespoły parafialne operują skromnymi środkami finansowymi, pozyskiwanymi na przestrzeni całego roku w formie zbiórek, loterii, kiermaszów. Zaangażowanie PZC jest przykładem cennych i żywotnych energii społecznych, pełniących funkcję komplementarną w stosunku do służb publicznych i zasługujących w pełni na zauważenie i wsparcie ze strony nowoczesnego państwa prawa, w duchu zasady pomocniczości.

Opisując zakres i dynamikę pracy wolontariuszy PZC, wspomnimy przynajmniej wybiórczo projekty pomocowe realizowane przez struktury parafialne we współpracy z *Caritas* diecezjalną¹¹. Od 1992 r., przez 22 lata członkowie holen-

¹⁰ W. PRZYGODA, *Apostolski wymiar wolontariatu charytatywnego w Polsce*, Lublin 2012. Książka jest ważnym i pionierskim opracowaniem fenomenu wolontariatu skupionego w PZC w Polsce. Analizy, refleksje i wnioski autora książki winny zainteresować animatorów posługi charytatywnej na terenie diecezji opolskiej, ponieważ w prowadzonych badaniach obok polskiej odpowiedników z 18 innych diecezji w Polsce uczestniczyli także wolontariusze PZC z diecezji opolskiej.

¹¹ Kiedy na początku lat 90. zaczęła maleć ilość pomocy zagranicznej dla Polski, diecezjalne centrale *Caritas*, na wniosek *Caritas* krajów Europy Zachodniej, zostały poproszone o weryfikowanie prób osób indywidualnych o pomoc w postaci urządzeń do pielęgnacji i rehabilitacji, protez, leków ratujących życie bądź środków higienicznych. Np. w okresie od 01.01.1990 do 31.12.1994 r. niemiecki związek *Caritas* z siedzibą we Fryburgu Bryzgowijskim przekazał osobom chorym i nie-

derskiej Fundacji Przyjaciół Dziecka Polskiego z Raalte w Holandii przygotowują z centralą *Caritas* pół tysiąca paczek bożonarodzeniowych. Podarunki za pośrednictwem PZC trafiają do rodzin wielodzietnych, ubogich, bezrobotnych, z niepełnosprawnymi dziećmi. W 2002 r. centrala *Caritas* Diecezji Opolskiej, we współpracy z wolontariuszami PZC, wytypowała 110 rodzin z niemowlętami, przeżywającymi różne trudności, wśród których rozproszona darowiznę finansową w wysokości 83 250 zł. W listopadzie 2002 r. diecezjalna *Caritas*, w ciągu miesiąca sporządziła dla zagranicznego sponsora listę tysiąca rodzin, dotkniętych bezrobociem z wszystkich rejonów diecezji opolskiej. Wartość przekazanej przez niego pomocy wyniosła 50 tys. zł. Zagraniczny sponsor zwrócił się do *Caritas* Diecezji Opolskiej z ponowną ofertą pomocy w lipcu 2004 r. W ciągu siedmiu tygodni wolontariusze PZC dokonali wyboru 1100 dzieci z rodzin dotkniętych bezrobociem lub innymi nieszczęściami. Dzieci pochodziły z 71 parafii leżących na terenie dekanatów: Branice, Kietrz, Głubczyce, Głuchołazy, Nysa, Otmuchów, Paczków i Grodków. Sponsor ofiarował dla nich pomoc o łącznej wartości 40 tys. zł. W latach 2011–2013 pragnący zachować anonimowość darczyńca z diecezji opolskiej przekazał na konto *Caritas* (z dopiskiem „dla biednych rodzin”) pomoc finansową w wysokości 240 200 zł. Na liście beneficjentów znalazło się 1314 rodzin, wytypowanych przez PZC na podstawie starannego wywiadu środowiskowego.

Na zakończenie omawiania współpracy struktur parafialnych i diecezjalnych *Caritas* warto przywołać program PEAD, którego realizacja dobiegła końca w lutym 2014 r.¹² Celem programu było dzielenie unijnej żywności wśród osób spełniających kryteria określone w ustawie o pomocy społecznej, m.in. o niskich dochodach, bezrobotnych, ubogich, chorych, rodzin wielodzietnych. Największą wartością programu, obok pozyskanych dla mieszkańców województwa 11,5 tysiąca ton produktów spożywczych, było wyzwolenie w ramach wolontariatu

---

pełnosprawnym w diecezji opolskiej ok. 110 wózków inwalidzkich, 400 aparatów słuchowych oraz 10 protez kołana, piersi i stawów biodrowych. W 1994 r. ze środków *Deutscher Caritasverband* we Fryburgu uzyskano kwotę 8200 DM na pokrycie kosztów operacji ortopedycznej 13-letniej dziewczynki z rejonu Kędzierzyna-Koźła. Centrala *Caritas* Diecezji Opolskiej konsultowała w Niemczech dokumentację medyczną 3-letniego dziecka, które miało zostać poddane zabiegowi usunięcia guza nowotworowego. W latach 1995–2001 *Caritas* Diecezji Opolskiej pomogła blisko 900 osobom dofinansować zakup leków oraz drobnego sprzętu rehabilitacyjnego na łączną kwotę 37 150 zł.

¹² PEAD jest skrótem francuskiej nazwy *Programme Européen d'Aide aux plus Démunis*, (Program Europejskiej Pomocy dla Najbiedniejszych). Podstawą programu była decyzja Komisji Europejskiej z 1987 r., zezwalająca na bezpłatne przekazywanie żywności z rezerw UE osobom potrzebującym przez akredytowane organizacje charytatywne z terenu Wspólnoty. Od 2005 r. *Caritas* w Polsce uczestniczyła w programie jako samodzielny partner agend rządowych. Wcześniej korzystała z pośrednictwa innych organizacji. *Caritas* Diecezji Opolskiej przystąpiła do programu za pośrednictwem *Caritas* Polska na rok przed wstąpieniem Polski do Unii Europejskiej i była aktywnym uczestnikiem do jego zakończenia.

skupionego w PZC tzw. religijnego kapitału społecznego¹³. Pełna altruizmu, bezpłatna i dobrowolna praca trzech tysięcy wolontariuszy PZC umożliwiła przeprowadzenie pożytecznego projektu, który objął na przestrzeni 11 lat ponad 800 tysięcy osób. To wolontariusze PZC przyjmowali żywność z magazynu centralnego, zajmowali się rekrutacją potrzebujących, pełnili dyżury przy wydawaniu artykułów, gromadzili wymaganą dokumentację. W trakcie spotkań z beneficjentami prowadzili rozmowy, otwierali się na ich problemy, budzili w nich nadzieję, pocieszali i wspierali. Zaangażowanie wolontariuszy tworzyło „kulturę wolontariatu”, kształtującą ludzkie i chrześcijańskie oblicze społeczeństwa. Od 2006 r. na realizację programu PEAD *Caritas* Diecezji Opolskiej przeznaczano rocznie ok. 250 tys. zł ze środków własnych. Przebieg programu PEAD w diecezji opolskiej opisuje tabela nr 3.

Tabela nr 3. Realizacja programu pomocy żywnościowej PEAD przez *Caritas* Diecezji Opolskiej w latach 2003–2013

Rok	Przyjęta żywność (w tonach)	Liczba obdarowanych osób	Wartość finansowa pomocy (w zł)
2003	22	9 113	40 000
2004	24	9 617	47 000
2005	308	24 031	636 000
2006	874	44 900	1 900 000
2007	1 400	63 491	3 204 000
2008	1 198	66 622	2 888 000
2009	2 165	129 212	7 976 000
2010	1 521	124 140	6 153 000
2011	1 716	118 355	4 949 000
2012	1 102	106 326	3 914 000
2013	1 182	108 954	3 920 000
Łącznie:	11 512	804 761	35 627 000

¹³ W. SADŁOŃ. *Parafia katolicka jako przestrzeń pracy środowiskowej w Polsce* (opracowanie przekazane w formie maszynopisu). Autor, pracownik Instytutu Statystyki Kościoła Katolickiego SAC, przy opisywaniu procesu decentralizacji polityki społecznej w Polsce, użył terminu „religijny kapitał społeczny”, wskazując parafię jako środowisko dysponujące potencjałem zdolnym do realizowania skutecznej opieki środowiskowej.

2. Programy stałej działalności charytatywnej

W ciągu 25 lat działalności *Caritas* Diecezji Opolskiej wypracowała programy, które w sposób systemowy i stały usiłują pomagać potrzebującym. Niewątpliwym wpływem na dynamikę i kształt pracy *Caritas* Diecezji Opolskiej miały fundusze zagraniczne, które szybko przysporzyły jej struktur materialnych i cech instytucji. Opiszemy dwa pionierskie projekty: profesjonalnej opieki medycznej nad ludźmi chorymi i starszymi w domu (2.1.), a także rehabilitacji leczniczej dla osób wymagających usprawnienia (2.2.). Stałe formy pracy wymagały wysokich kwalifikacji zawodowych i profesjonalnych kompetencji. Umiejętności te umożliwiały *Caritas* podejmowanie współpracy z administracją publiczną oraz pozyskiwanie funduszy w ramach zawartych umów. Organami administracyjnymi, z którymi *Caritas* Diecezji Opolskiej współpracuje, jest 60 gmin województwa opolskiego, 5 powiatów a także Narodowy Fundusz Zdrowia i Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych. Opolska *Caritas* prowadzi 155 placówek leczniczych i terapeutycznych oraz 5 o charakterze socjalno-opiekuńczym, w których zatrudnia 454 osoby. 53% personelu posiada wyższe wykształcenie, 39% – średnie, 8% – poniżej średniego.

2.1. Stacje Opieki *Caritas*. Domowa pielęgnacja chorych

Od 1992 r. na terenie diecezji opolskiej działa najgęstsza w kraju sieć kościelnych placówek pielęgniarskiej opieki domowej pod nazwą Stacje Opieki *Caritas* (SOC). Ich powstanie jest zasługą biskupa opolskiego Alfonsa Nossola¹⁴. Na początku lat 90. placówki służby zdrowia i pomocy społecznej nie były w stanie sprostać swoim obowiązkom statutowym. Szczególnie ciężki kryzys przeżywały wiejskie i gminne ośrodki zdrowia. Bardzo skromne wyposażenie tych placówek ograniczało pracę personelu medycznego i zmuszało chorych do korzystania z odległych o kilkadziesiąt kilometrów ośrodków przyszpitalnych¹⁵. Biskup opolski dał temu wyraz w liście pasterskim: „Najbiedniejszymi

¹⁴ K. ZYLIK, K. OGIOLDA, *Arcybiskup Nossol. Miałem szczęście w miłości*, Opole 2007, s. 107nn.

¹⁵ Ks. J. Dziuk z Gorzowa Śl., wnioskując o utworzenie SOC, w piśmie z 21.05.1992 r. pisał: „Ani w Gorzowie, ani w dekanacie na ma szpitala (...) cały sprzęt, jakim dysponują 2 siostry środowiskowe, to aparat do mierzenia ciśnienia. (...) Szczególnie smutna jest sytuacja ludzi starszych, chorych, leżących w domach. Nie ma telefonów, słabo funkcjonuje komunikacja, niektóre domy rozrzucone po polach i przy lasach nie mają nawet normalnej drogi dojazdowej. (...) Brak mechanizacji rolnictwa sprawia, że wszyscy z domu, nawet małe dzieci, idą na pole, na cały dzień zostawiając starszych, nawet obłożnie chorych w domu bez opieki. (...) Ogromna większość młodzieży z tego

są zwłaszcza ludzie starsi i chorzy. Im trzeba koniecznie pomóc”¹⁶. Poproszony o wyrażenie zgody na pośredniczenie Kościoła w programach pomocy rządu niemieckiego dla ludności pochodzenia niemieckiego mieszkającej na Śląsku biskup zaapelował, aby część pieniędzy przeznaczyć na utworzenie nowoczesnego systemu ambulatoryjnej opieki nad ludźmi starszymi i chorymi w miejscu ich zamieszkania¹⁷. Działalność SOC została całkowicie ukierunkowana na środowisko domowe pacjenta. Kierunek działań wyznaczyły przede wszystkim potrzeby psychiczne człowieka, według których najbardziej naturalnym środowiskiem przeżywania choroby i starości jest dom, miejsce, w którym człowiek czuje się u siebie, pośród bliskich i przyjaciół. *Caritas* promowała pogląd, że rozwiązaniem idealnym jest obecność człowieka starszego, chorego, a nawet umierającego, w rodzinie, której należy zapewnić skuteczną pomoc socjalną i medyczną. Do odkrycia roli środowiska domowego w procesie choroby i starości doszli także reformatorzy służby zdrowia, którzy z pobudek ekonomicznych z coraz większą determinacją skracają czas leczenia szpitalnego i szybko wypisują pacjentów pod opiekę swoich rodzin. W ten sposób rodziny zostają wciągane bardziej niż kiedyś do opieki nad niedołącznymi, chorującymi lub umierającymi członkami rodzin i obarczane jej kosztami. Dobrze jest, jeśli pomoc medyczno-pielęgniarska w domu nie jest wymagana przez całą dobę. Do usług, które przejmują wtedy pielęgniarki SOC, należą: świadczenia pielęgnacyjno-lecznicze (np. karmienie przez przetokę lub zgłębnik, pielęgnacja odleżyn i trudno gojących się ran, toaleta chorego, podawanie leków, płynów infuzyjnych), świadczenia diagnostyczne (np. kontrola parametrów życiowych, pobieranie materiałów do badań, obserwacja i pomiary), świadczenia usprawniające oraz edukacja i promocja zdrowia. Gorzej sytuacja przedstawia się wtedy, gdy pacjent potrzebuje nadzoru całodobowego. Aktualnie ponad 400 obłożnie i przewlekle chorych pacjentów przebywa w domu pod intensywną opieką pielęgniarek *Caritas*. Przeciętny czas pracy pielęgniarki, pozwalający na realizację pakietu zadań u jednego chorego, objętego opieką długoterminową lub hospi-

---

terenu wyemigrowała do Niemiec, pozostawiając starszych rodziców zupełnie samych”. Cyt. za A. DRECHSLER, *Odpowiedzialni za miłość, Opolska Caritas w latach 1945–2005*, Opole 2007, s. 112.

¹⁶ *List pasterski biskupa opolskiego na Wielki Post 1992*, WUDO 47 (1992), s. 201. Trudno oprzeć się stwierdzeniu, że doświadczenie i mądrość abp. Nossola już 22 lata temu wskazały drogę, którą dzisiaj usiłują podążać autorzy polityki senioralnej, w ramach programu Specjalnej Strefy Demograficznej dla Województwa Opolskiego.

¹⁷ Jedynym i najważniejszym postulatem biskupa opolskiego było, aby system opieki objął wszystkich bez wyjątku mieszkańców diecezji. Aktualnie 48 SOC działa we wszystkich zakątkach diecezji opolskiej tych z przewagą ludności autochtonicznej i takich, które w 99% zamieszkałe są przez ludność napływową z Kresów Wschodnich, bądź Polski Centralnej.

cyjną, wynosi od półtorej do dwóch godzin dziennie. Często bywa, że stan chorego wymaga dwóch wizyt w ciągu dnia – rano i wieczorem¹⁸. W uzasadnionych medycznie przypadkach pielęgniarki SOC wykonują świadczenia w dni wolne od pracy, niedziele i święta. W sytuacji zaprzestania przez pielęgniarki *Caritas* działalności z dnia na dzień, organy administracji publicznej musiałyby znaleźć ponad 400 miejsc pobytu w placówkach opieki zorganizowanej: ZOL-ach, DPS-ach, hospicjach lub szpitalach. Wydłużenie do maksimum pobytu osób przewlekle chorych w domu umożliwia specyfika pracy pielęgniarek *Caritas*, polegająca na wyposażaniu mieszkania chorego w szeroką gamę sprzętu pielęgnacyjnego i rehabilitacyjnego¹⁹. Rola mieszkania w życiu człowieka wzrasta wraz z upływem lat i pogarszaniem się stanu zdrowia. Człowiek chory i starszy zmuszony jest przebywać w nim dłużej i częściej. Mieszkanie powinno odpowiadać możliwościom i potrzebom nie w pełni sprawnego mieszkańca, posiadać jak najmniej barier architektonicznych, wszystkie ważne miejsca winny być łatwo i szybko dostępne. Nie sposób przecenić roli urządzeń wypożyczanych do domu przez pielęgniarki *Caritas*, a ułatwiających życie zarówno pacjentom, jak i rodzinie chorego: łóżek elektrycznych, materacy przeciwoleżynowych, odsysaczy, koncentratorów tlenu, rotorów, krzeseł toaletowych, wózków inwalidzkich, podnośników wannowych, stolików przyłóżkowych, balkoników, kul, lasek itp. Stacje Opieki *Caritas* Diecezji Opolskiej stawiają do dyspozycji pacjentów blisko 16 tysięcy urządzeń do opieki pielęgnacyjnej w domu. Tabela nr 4 przedstawia ilość pacjentów objętych opieką pielęgnacyjną w domu oraz ilość świadczeń wykonanych przez 165 wysoko wykwalifikowanych pielęgniarek SOC w 2012 r.

---

¹⁸ Zdarza się, że do chorego muszą iść dwie pielęgniarki, gdy jedna nie jest w stanie go przemieścić, wykonać kąpiel połączoną np. z gimnastyką oddechową, oklepywaniem pleców i zaopatrzeniem miejsc narażonych na odleżyny.

¹⁹ Niestety, ten rodzaj świadczenia z zakresu domowej opieki pielęgnacyjnej, pomimo ewidentnych korzyści ekonomicznych dla budżetu państwa, nie jest finansowany przez Narodowy Fundusz Zdrowia. Wszak gołym okiem można ocenić jakość życia pacjenta leżącego na wersalce, podpartej na 16 ceglach, od sytuacji chorego dysponującego łóżkiem elektrycznym, sterowanym pilotem, z barierkami zabezpieczającymi i wysięgnikiem nad głową.

Tabela nr 4. Statystyka świadczeń opiekuńczo-medycznych wykonanych przez 48 Stacji Opieki Caritas w 2012 r. (w tym 47 zespołów pielęgniarek środowiskowych, 48 zespołów pielęgniarek opieki długoterminowej, 9 zespołów pielęgniarek domowej opieki paliatywno-hospicyjnej).

Lp.	Dane ogólne	Rejony Caritas Diecezji Opolskiej					Suma
		Kędzierzyn-Koźle	Kluczbork	Nysa	Opole	Racibórz	
1.	Liczba stacji opieki w rejonach	4	10	8	20	6	48
2.	Liczba pracowników etatowych	16	33	28	69	19	165
3.	Liczba pacjentów z przeniesienia	428	949	622	1 906	680	4 585
4.	Nowo przyjęci pacjenci	757	2 725	907	4 657	660	9 706
5.	Liczba pacjentów obsługowanych	1 185	3 674	1 529	6 563	1 340	14 291
6.	Zmarli pacjenci	125	264	201	384	46	1 020
7.	Zwolnieni z pielęgnacji	649	2301	700	3 877	693	8 220
8.	Przeniesieni do DPS-u	4	39	16	32	2	93
9.	Liczba pacjentów na koniec roku	407	1 070	612	2 270	599	4 958
10.	Ilość wykonanych czynności	58 260	286 581	229 454	332 263	51 879	958 437
11.	Wizyty przedpołudniowe	23 720	51 134	48 874	102 473	15 223	241 424
12.	Wizyty popołudniowe	1 831	24 359	8 871	16 937	673	52 671
13.	Wizyty wieczorne	195	4 494	3 592	3 753	2 060	14 094
14.	Ilość wizyt domowych (oraz w stacjach)	25 746	79 987	61 337	123 163	17 956	308 189
15.	Ilość przejechanych kilometrów	144 178	367 968	314 460	583 809	70 290	1 480 705

Działalność SOC poprawiła zdecydowanie jakość i dostępność opieki pielęgniarskiej nad ludźmi chorymi i starszymi w miejscu zamieszkania. Działalność ta uczyniła sytuację chorych w województwie opolskim nieporównywalnie korzystniejszą od sytuacji chorych w innych regionach Polski. Badania przeprowadzone przez *Caritas* na użytek wewnętrzny pokazały, że pielęgniarki *Caritas* obejmowały opieką osoby, które do tej pory nie korzystały z jakichkolwiek usług pielęgniarskich. Szczególnie pozytywnie chorzy oceniają szybkość udzielonej pomocy, na co niewątpliwym wpływ ma posiadanie przez każdą pielęgniarkę samochodu i telefonu służbowego. Z zadowoleniem odbierane są nieskomplikowane formalności związane z przyjęciem pacjenta do opieki. Zdecydowana większość badanych gotowa jest polecić opiekę pielęgniarek *Caritas* innym osobom²⁰. Doświadczenie i styl pracy pielęgniarek SOC diecezji opolskiej pokazały ogromne możliwości i kierunek rozwoju nowoczesnego pielęgniarstwa środowiskowego, wykonywanego w najlepiej pojętym interesie pacjentów, ich otoczenia oraz organów administracji publicznej.

Należy jeszcze wspomnieć, że przy 48 SOC działa 9 hospicjów domowych i 8 poradni paliatywnych, zajmujących się chorymi na nieuleczalne, postępujące choroby w ostatniej fazie życia²¹. Momentem szczególnym w pracy na rzecz osób w tzw. terminalnej fazie życia było utworzenie hospicjum stacjonarnego w Starych Siołkowicach. Uroczystość poświęcenia i otwarcia Centrum Opieki Paliatywnej miała miejsce 4 czerwca 2003 r.²² W okresie od uruchomienia do 28 lutego 2014 r. w placówce zostało otoczonych najlepszą opieką paliatywną 2284 pacjentów, z których 1844 zmarło.

---

²⁰ A. DRECHSLER, *Odpowiedzialni za miłość*, s. 132.

²¹ *Tamże*, s. 149nn. Pierwsze na Opolszczyźnie hospicjum domowe *Caritas* Diecezji Opolskiej utworzyła 1 grudnia 1996 r. w Opolu.

²² Hospicjum mieści się w budynku byłego szpitala im. św. Franciszka, który został wybudowany w 1932 r. ze środków Zgromadzenia Sióstr Franciszkanek. W 1950 r. szpital został upaństwowiony i przejęty przez Wydział Zdrowia w Opolu. Dnia 30 czerwca 1997 r. Zarząd Miasta Opole podjął decyzję o zamknięciu szpitala. Powodem był zły stan techniczny obiektów i brak środków na ich remont. W lipcu 1997 r. szpital został uszkodzony przez powódź. Władze szpitala nie złożyły wniosku o pomoc finansową na usuwanie skutków powodzi. Przekazanie szpitala prawowitym właścicielom nastąpiło 14 lutego 2000 r. Zgromadzenie Sióstr Franciszkanek przekazało nieodpłatnie szpital na własność *Caritas*. W grudniu 2000 r. *Caritas* Diecezji Opolskiej rozpoczęła remont obydwu budynków szpitala, który pochłonął 6 mln zł. Remont budynku gospodarczego, w którym utworzono Warsztat Terapii Zajęciowej dla 30 osób niepełnosprawnych, pochłonął 1,5 mln zł i trwał do lipca 2002 r. Modernizacja budynku głównego szpitala dla celów hospicjum pochłonęła 4,5 mln zł i trwała do maja 2003 r. Obecnie obydwie objekty prowadzą ogólnodostępną działalność pożytku publicznego i służą społeczeństwu.

2.2. Gabinety rehabilitacyjne i ośrodki dla osób niepełnosprawnych

W celu poprawy dostępności do stanowisk usprawniania leczniczego, *Caritas* Diecezji Opolskiej od 1994 r. realizuje na terenie diecezji program tzw. rehabilitacji środowiskowej, tzn. zlokalizowanej najbliżej miejsca zamieszkania pacjenta. Bliska lokalizacja stanowisk usprawniania gwarantuje dwie przesłanki o istotnym znaczeniu dla efektów rehabilitacji. Z placówki, która jest blisko, można korzystać szybko i często. Zdecydowana większość osób starszych i schorowanych, zwłaszcza mieszkających na wsi, pozbawiona była możliwości rehabilitacji leczniczej. Niewielka ilość ośrodków rehabilitacyjnych i trudności komunikacyjne z dotarciem do nich sprawiały, że osoby niezaradne lub samotne, z wieloma dolegliwościami, wymagającymi interwencji fizjoterapeuty, pozbawione były dostatecznego nadzoru rehabilitacyjnego i dostępu do stanowisk usprawniania. Blisko połowa dzieci i młodzieży szkolnej wymagała interwencji terapeutycznej z powodu skrzywień kręgosłupa i wad postawy. Bez rehabilitacji nie można sobie wyobrazić leczenia wad rozwojowych u osób młodych, rewalidacji utraconych lub ograniczonych funkcji u osób niepełnosprawnych, jak i usprawniania ruchowego ludzi starszych. Tym wyzwaniom działalność placówek *Caritas* zamierzała wyjść naprzeciw.

Mechanizm tworzenia gabinetów rehabilitacyjnych *Caritas* był identyczny jak w przypadku tworzenia SOC. Wyposażenie placówek zostało sfinansowane ze środków rządu niemieckiego, zaś udostępnienie i przygotowanie lokali do udzielania świadczeń zdrowotnych przejęły na siebie władze samorządowe. Finansowanie działalności gabinetów określone zostało w umowach z samorządami oraz Narodowym Funduszem Zdrowia. *Caritas* preferowała tworzenie gabinetów rehabilitacyjnych w środowiskach wiejskich. Działalność placówek od początku cieszyła się ogromną popularnością. Ilość wykonywanych zabiegów i przyjmowanych pacjentów zwiększała się z roku na rok. Dla porównania: w 1999 r. z działalności gabinetów rehabilitacyjnych skorzystały 7253 osoby. Ilość wykonanych świadczeń wynosiła 123 384²³. W 2004 r. liczba pacjentów, którzy skorzystali z działalności placówek rehabilitacyjnych *Caritas*, wyniosła 29 232. Wykonano dla nich 377 732 zabiegi²⁴. Gabinety rehabilitacyjne *Caritas* przez swoją dostępność stworzyły dla wielu osób, ze względów osobistych i rodzinnych, bardzo wygodną i możliwą do zaakceptowania formę usprawniania. Zdarza się, że człowiek nie w pełni sprawny, zachęcony dobroczynnymi rezultatami uzyskanymi

²³ *Tamże*, s. 139n.

²⁴ *Tamże*, s. 140.

w ramach rehabilitacji w gabinecie *Caritas*, decyduje się na leczenie specjalistyczne lub zabiegowe w ośrodku stacjonarnym, dalej od miejsca zamieszkania. Działalność gabinetów *Caritas* Diecezji Opolskiej skłoniła wiele osób, zwłaszcza mieszkańców małych miejscowości, do troski o zdrowie i korzystania z rehabilitacji, która podnosi samodzielność i jakość ich życia, a nawet przyczynia się do utrzymania i wydłużenia aktywności zawodowej oraz podjęcia utraconych ról zawodowych i społecznych. Poprawia także prewencję w zakresie zdrowia dzieci i młodzieży zagrożonych wadami postawy. Tabela nr 5 przedstawia działalność 37 gabinetów rehabilitacyjnych *Caritas* Diecezji Opolskiej w 2012 r.

Tabela nr 5. Statystyka zabiegów rehabilitacyjnych wykonanych w 37 gabinetach rehabilitacyjnych *Caritas* Diecezji Opolskiej w 2012 r.

Lp.	Dane ogólne	Rejony <i>Caritas</i> Diecezji Opolskiej					
		Kędzierzyn	Kluczbork	Nysa	Opole	Racibórz	Razem
1.	Liczba gabinetów w rejonach	4	8	4	15	6	37
2.	Liczba etatów	11	17	7	37	11	83
3.	Suma pacjentów obsłużonych	4 294	6 155	1 552	14 690	1 842	28 533
4.	Suma wizyt w gabinetach (oraz w domach)	30 645	51 501	16 067	114 869	16 627	229 709
5.	Ilość zabiegów z kinezyterapii	10 047	21 129	8 976	38 766	5 304	84 222
6.	Ilość zabiegów z fizykoterapii	72 882	144 946	31 805	245 215	38 894	533 742
	Suma zabiegów (pkt 5 + pkt 6)	82 929	166 075	40 781	283 981	44 198	617 964

Działalność 37 gabinetów rehabilitacyjnych nie wyczerpuje aktywności *Caritas* na rzecz osób wymagających usprawniania oraz niepełnosprawnych. *Caritas* prowadzi Centrum Rehabilitacji Dzieci w Opolu im. ks. bpa J. Nathana, które rocznie rehabilituje pół tysiąca dzieci w wieku od 1. miesiąca do 18. roku życia z terenu województwa opolskiego²⁵. We współpracy z PFRON-em oraz powia-

²⁵ Centrum Rehabilitacji mieści się w budynku należącym do Zgromadzenia Sióstr Służebnic NSPJ, który w 1952 r. został siostrom zabrany, upaństwowiony i zamieniony na żłobek miejski. Na

tami prowadzi cztery Warsztaty Terapii Zajęciowej, jeden Środowiskowy Dom Samopomocy i jedną Środowiskową Świetlicę, łącznie dla 201 osób niepełnosprawnych.

3. Doraźne formy działalności charytatywnej

Spośród wielu form pomocy doraźnej, udokumentowanych w zasobach archiwalnych *Caritas* Diecezji Opolskiej, pokrótce opiszemy pomoc dla resortu służby zdrowia (3.1.) a także dla ofiar klęsk żywiołowych i różnego rodzaju tragedii w diecezji, w kraju i na świecie (3.2.).

3.1. Program pomocy dla placówek medycznych i opiekuńczych

Kościół opolski zawsze reagował na wołania o zdrowie i ochronę zdrowia, które kierowano pod jego adresem. Działo się tak głównie za sprawą biskupa opolskiego Alfonsa Nossola²⁶. W określeniu jego zasług dla resortu zdrowia znamienna jest wypowiedź R. Kwiecińskiego – Przewodniczącego Izby Lekarskiej w Opolu, który w trakcie ogólnopolskiego zjazdu internistów i gastroenterologów w Opolu w 1993 r. powiedział: „Nie znam człowieka, który nie będąc medykiem, uczynił dla medycyny tyle, co biskup Nossol”²⁷. Kiedy na początku lat 90. pojawiła się szansa pozyskania dużych funduszy ze strony rządu Niemiec w ramach programów pomocowych dla ludności pochodzenia niemieckiego mieszkającej na

---

początku lat 90., obiekt w stanie zdewastowanym oddano Zgromadzeniu. 20 września 1992 r. siostry przekazały budynek *Caritas* Diecezji Opolskiej w odpłatne użytkowanie z przeznaczeniem na działalność rehabilitacyjną. Modernizacja budynku trwała od 1992 do 1996 r. i pochłonęła 2,5 mln zł. We wrześniu 1996 r. placówka mogła przyjąć pierwszych pacjentów. Uroczystość poświęcenia Centrum, której przewodniczył biskup opolski Alfons Nossol, miała miejsce 6 maja 1997 r. Placówce nadano imię bpa J. Nathana, twórcy Zakładu Leczniczego w Branicach. Akt ten był próbą zadośćuczynienia za jego wypędzenie przez władze państwowe w grudniu 1946 r. i zapomnienie przez potomnych.

²⁶ Pokusa wylczenia sprzętu medycznego, który abp Alfons Nossol pozyskał dla szpitali, rozsądziłaby ramy tego artykułu, ponadto niesie ze sobą ryzyko pominięcia wielu urzędzeń, które biskup opolski przekazał szpitalom i lekarzom bez jakiegokolwiek rozgłosu. Zwyczajem ordynariusza opolskiego było przekazywanie honorariów za wygłoszone za granicą wykłady czy publikowane artykuły na zakup sprzętu medycznego. Zadaniem lekarzy pozostawało jedynie przygotowanie karteczek z nazwą sprzętu i adresem placówki, które ksiądz biskup wręczał przy różnych okazjach osobistościom zachodniego świata nauki, kultury i polityki. Poczucie uczciwości wobec dokonania biskupa każe jednak przypomnieć o pozyskaniu przez niego w 1997 r. tzw. bomby kobaltowej dla szpitala onkologicznego w Opolu i pierwszego na Opolszczyźnie tomografu komputerowego dla Wojewódzkiego Centrum Medycznego w Opolu w 1991 r.

²⁷ *Tamże*, s. 184.

Śląsku, ksiądz biskup pozyskując przychyłność strony niemieckiej, podjął suwerenną decyzję o przeznaczeniu największych pieniędzy na wyposażenie szpitali i ośrodków zdrowia w aparaturę medyczną oraz zakup urządzeń pielęgnacyjno-rehabilitacyjnych dla placówek opiekuńczych. Warunkiem *sine qua non* programu pomocy biskup uczynił zasadę, aby pomoc ta stała się udziałem wszystkich bez wyjątku mieszkańców diecezji opolskiej, zarówno przedstawiceli mniejszości niemieckiej, jak i jej polskich sąsiadów. W zamyśle biskupa pomoc miała leczyć zdrowie wszystkich aktualnych mieszkańców diecezji i goić rany bolesnej historii narodu polskiego i niemieckiego. Gwarancją odpolitycznienia programu pomocy była jego realizacja za pośrednictwem kościelnej *Caritas*. Wartość aparatury medycznej i sprzętu pielęgnacyjnego, zakupionego z pieniędzy rządu niemieckiego i przekazanego resortowi zdrowia i pomocy społecznej diecezji opolskiej w latach 1991–1996, wyniosła 16,2 mln DM²⁸. Sprzęt otrzymało 385 placówek medyczno-opiekuńczych, m.in.: kliniki, szpitale, przychodnie, wiejskie i gminne ośrodki zdrowia, DPS-y, ZOL-e, hospicja²⁹. Jak wynikało z wypowiedzi lekarza wojewódzkiego M. Piróga, dostarczony sprzęt w normalnych warunkach nie stałby się udziałem opolskich placówek przez najbliższych 10 lat. Dzięki pomocy z Niemiec znajdujące się w katastrofalnej sytuacji finansowej placówki lecznicze województwa opolskiego nadal mogą funkcjonować i realizować swoje zadania diagnostyczne i zabiegowe³⁰.

Pomoc rządu niemieckiego nie wyczerpała pomocy *Caritas* Diecezji Opolskiej dla służby zdrowia i opieki społecznej. W okresie od 1996 do końca 2013 r. *Caritas* Diecezji Opolskiej sprowadzała z zagranicy rocznie ok. 10 tirów ze sprzętem rehabilitacyjno-pielęgnacyjnym, w tym głównie z łózkami, szafkami przyłóżkowymi, wózkami inwalidzkimi, skuterami, krzesłami toaletowymi, balkonikami, lekami, środkami opatrunkowymi, sprzętem jednorazowego użytku³¹. Urządzenia były nieodpłatnie przekazywane placówkom leczniczym.

²⁸ *Tamże*, s. 182–207.

²⁹ *Tamże*. Szczegółowy wykaz sprzętu i adresy obdarowanych placówek zawiera aneks nr 3, s. 265–291.

³⁰ *Tamże*, s. 185nn.

³¹ Do grona długoletnich partnerów *Caritas* Diecezji Opolskiej (CDO) należała fundacja z Nadrenii Palatynatu *Privatinitiative Polenhilfe e.V.* W okresie od 1998 do 2013 r. jej założyciel i przewodniczący, Bernd Moser, przekazał m.in. ponad tysiąc łóżek szpitalnych zwykłych i elektrycznych z materacami, ponad dwa tysiące wózków inwalidzkich, balkoników, krzeseł toaletowych itp. Minimalna wartość darów wynosiła 1,2 mln zł. Innym wieloletnim partnerem CDO był Johannes Kowol, były mieszkaniec Sławic k. Opola. W ciągu 10 lat przekazał CDO ok. 100 ton pełnowartościowych plastrów opatrunkowych firmy *Beiersdorf* z Hamburga. Minimalna wartość pomocy wyniosła 650 tys. zł. Od 1992 r. fundacja *Stichting Vrienden van het Poolse Kind* z Raalte w Holandii przekazała *Caritas* sprzęt pielęgnacyjny i rehabilitacyjny o łącznej wartości ok. 500 000 euro. Szczególnie cennym sprzętem było 150 skuterów elektrycznych dla niepełnosprawnych.

3.2. Pomoc dla osób poszkodowanych w wyniku klęsk żywiołowych oraz innych tragedii w diecezji opolskiej, w Polsce i na świecie

Wśród niosących pomoc ofiarom katastrof oraz klęsk żywiołowych nigdy nie zabrakło Kościoła opolskiego, jego ludzi i instytucji. W sposób syntetyczny przypomnimy działania na rzecz powodzian w diecezji opolskiej w 1997 r. (3.2.1.), suszy na Podlasiu w 2000 r. (3.2.2.) oraz powodzi w południowo-wschodniej Polsce (3.2.3.). Inne wydarzenia przedstawimy w formie tabeli (3.2.4.).

3.2.1. Powódź na Opolszczyźnie w 1997 r.

W lipcu 1997 r. mieszkańcy diecezji opolskiej stanęli w obliczu żywiołu o niespotykanych dotąd rozmiarach. Skala kataklizmu była tak duża, że województwo opolskie zaliczone zostało do terenów najbardziej poszkodowanych przez powódź. Raport NIK poświęcony ocenie stanu zabezpieczenia przeciwpowodziowego i przebiegu akcji ratowniczej w 1997 r. stwierdził, że główny komitet przeciwpowodziowy kraju oraz komitety wojewódzkie, rejonowe i gminne w większości nie wypełniły swoich obowiązków statutowych³². Bezradność służb odpowiedzialnych za prowadzenie akcji ratowniczej wyzwoliła w społeczeństwie niespotykane uczucia solidarności i ofiarności w niesieniu pomocy. Jako pierwsza z pozarządowych organizacji na tragedię powodzi zareagowała *Caritas* Diecezji Opolskiej. Od 7 lipca do 7 września 1997 r. centrala *Caritas* Diecezji Opolskiej przy ul. Tysiąclecia 11 w Opolu pełniła całodobowe dyżury związane z przyjmowaniem, wydawaniem i koordynowaniem pomocy. Od początku kataklizmu do końca maja 1998 r. *Caritas* Diecezji Opolskiej przyjęła 919 transportów, w tym 631 z kraju i 288 z zagranicy. W sumie blisko 5 tys. ton darów o łącznej wartości przekraczającej 25 mln zł³³. Do końca 1997 r. *Caritas* Diecezji Opolskiej wypłaciła ponad 13 tysiącom rodzin powodzian zapomogi finansowe o łącznej wartości 14 115 000 zł³⁴. Aż 289 rodzin powodzian otrzymało nieoprocentowane pożyczki w wysokości 12 tys. zł. Kwota miała wystarczyć na zaadaptowanie ok. 35 m² strychu na cele mieszkalne. Spłata pożyczki została rozłożona na 10 lat³⁵.

³² A. WALENTEK, *Nie było dzwonu na trwogę*, „Nowa Trybuna Opolska” z 12.06.1998 r.

³³ A. DRECHSLER, *Odpowiedzialni za miłość*, s. 212. Dane te nie obejmują darów otrzymanych przez parafie bez pośrednictwa centrali *Caritas* i biur rejonowych.

³⁴ Do połowy marca 1998 r. na konto powodziane CDO wpłynęła kwota 15 050 828 zł, 1 267 345 DM, 68 835 dolarów, 200 000 szylingów, 15 000 guldenów holenderskich, 9 807 franków belgijskich i 5 001 franków francuskich.

³⁵ Pieniądze pochodzące ze spłaty pożyczek *Caritas* przeznaczała na finansowanie kolejnych programów pomocowych: udzielanie zapomóg, finansowanie leczenia, zakup leków i sprzętu me-

W niespełna pięć dni od początku kataklizmu *Caritas* Diecezji Opolskiej wystąpiła do Urzędu Skarbowego w Opolu z wnioskiem o zaniechanie ustalania i poboru podatku od towarów i usług od transportów zagranicznych z pomocą humanitarną dla powodzian. Centrala *Caritas* w Opolu przejęła na siebie wszystkie sprawy związane z przygotowaniem dokumentów przywozowych oraz odprawą celną darów. Akt darowizny wystawiony na *Caritas* Diecezji Opolskiej powodował, że dary były każdorazowo zwolnione z cła i z podatku³⁶. W okresie od sierpnia 1997 r. do końca 1998 r. z tej formy pomocy skorzystało 49 rodzin powodzian oraz 152 dotknięte powodzią parafie.

Na początku sierpnia 1997 r. przybyło do Opola pięciu przedstawicieli *Caritas* Belgii. U boku pracowników centrali *Caritas* realizowali programy pomocy dla osób i instytucji poszkodowanych przez powódź ze środków Unii Europejskiej, w ramach programu ECHO³⁷. Działalność Belgów koncentrowała się także na pomocy placówkom oświatowym. W diecezji opolskiej uczestniczyli w remoncie 9 szkół na łączną sumę 566 877 zł. Oprócz współpracy z Belgami, *Caritas* Diecezji Opolskiej pośredniczyła w przekazaniu pomocy finansowej sześciu szkołom w łącznej wysokości 82 tys. zł. z Ministerstwa Oświaty i Kultury Austrii. Największą kwotę, 1 546 000 DM, *Caritas* Diecezji Opolskiej uzyskała dla 10 placówek prowadzonych przez zgromadzenia zakonne na terenie diecezji. Były to domy dziecka i domy opieki dla dorosłych w: Dobrzenu Wielkim, Czarnowasach, Opolu, Kędzierzynie-Koźlu, Nysie, Prudniku, Raciborzu i Krzyżanowicach. Pomoc pochodziła od niemieckiej *Caritas*. Wniosek o wsparcie wraz z załączoną dokumentacją rzeczowo-finansową został sporządzony przez *Caritas* Diecezji Opolskiej i przekazany do Fryburga już 20 sierpnia 1997 r. *Caritas* była także inicjatorem międzyparafialnej pomocy powodzianom. Pomoc opierała się na bezpośrednich kontaktach duszpasterzy i wiernych partnerskich parafii i obejmowała wszystkie dziedziny życia dotknięte skutkami powodzi: bydło, drób, paszę, ziarno, maszyny rolnicze, meble, sprzęt AGD.

---

dycznego, pomoc w indywidualnych przypadkach itp. Na blisko 300 udzielonych pożyczek 17 osób nie spłaciło ani jednej raty, sięgając po pożyczkę z zamiarem jej nieoddania. 20% pożyczek zostało z ważnych powodów umorzonych.

³⁶ Dary mogły być sprowadzane wyłącznie przez parafie i osoby poszkodowane przez powódź, na dowód czego trzeba było posiadać zaświadczenie z urzędu gminy oraz potwierdzenie proboszcza o zasadności sprowadzenia pomocy z zagranicy.

³⁷ *Caritas* Belgii za pośrednictwem CDO przekazała powodzianom 9 ton mydła w płynie i 9 ton proszku do prania, a także 6 tys. sztuk koców oraz 6 tys. prześcieradeł. *Caritas* Belgii zakupiła także 2 068 kompletów składających się z: 1 kołdry, 2 poduszek, 2 poszew, 1 prześcieradła i 2 ręczników; por. *tamże*, s. 218.

Pomoc umożliwiała powodzianom przetrwanie najtrudniejszego okresu zimy i przednówka³⁸.

Bez wątpienia można zaryzykować stwierdzenie, że chociaż powodzianie utracili bardzo wiele, nieraz cały dorobek życia, pomoc, jaka nadeszła, była również największa w historii. Łączna wartość pomocy finansowej i rzeczowej przekazanej powodzianom w 1997 r. za pośrednictwem *Caritas* Diecezji Opolskiej, wyniosła około 50 mln zł.

3.2.2. Susza na Podlasiu w 2000 r.

W dniu 5 czerwca 2000 r. wojewoda podlaska zwróciła się do metropolity białostockiego, abpa S. Szymeckiego, z prośbą o poparcie jej starań w zdobyciu pomocy dla hodowców bydła na Podlasiu, dotkniętych klęską suszy. Prośba ta dotarła do biskupa opolskiego. Pismo podobnej treści dostał niebawem do Opoli ordynariusz drohiczyński bp A. Dydycz. Odpowiedź biskupa opolskiego na obydwie prośby była natychmiastowa³⁹. Równocześnie koordynatorem pomocy abp Nossol uczynił diecezjalną *Caritas*. 23 czerwca 2000 r. z diecezji opolskiej wyruszyły pierwsze cztery transporty z darami. Gminy Trzcianne i Dobrzyniewo otrzymały 55 ton zboża, ziemniaków i siana. Dary pochodziły od rolników z rejonu opolskiego i raciborskiego. Były to pierwsze transporty pomocowe dla Podlasia, zorganizowane przez *Caritas* diecezjalne w Polsce. Do dnia 17 sierpnia 2000 r. *Caritas* Diecezji Opolskiej wysłała na Podlasie 23 transporty pomocowe. Stanowiło je 250 ton zboża, siana, paszy, ziemniaków i słomy⁴⁰.

Z inicjatywy *Caritas* Diecezji Opolskiej, pod której adres nadal napływały ze strony rolników oferty pomocy, ponownie przystąpiono do zorganizowania pomocy dla Podlasia, tym razem drogą kolejową. Partnerem *Caritas* został Urząd

---

³⁸ Minimalna wartość pomocy międzyparafialnej wyniosła ok. 1,5 mln zł. W Archiwum *Caritas* Diecezji Opolskiej znajduje się korespondencja zawierająca ok. 230 pism księży proboszczów, którzy w odpowiedzi na pytania postawione przez biskupa opolskiego szczegółowo relacjonowali pomoc swojej parafii dla poszkodowanej parafii partnerskiej. Np. ks. Z. Flak – proboszcz parafii Wędzina informował, że nawiązał bezpośredni kontakt z ks. E. Sachtą z parafii Żelazna k. Opola. W gablotce wywieszono zdjęcia z zalanej miejscowości, a z ambony odczytano prośbę, w której zostały wyliczone potrzeby rolników z Żelaznej. Parafianie z Wędziny chętnie ofiarowali 4,7 tony buraków, 3,2 tony ziemniaków, ponad 8 ton siana, 3,2 tony zboża i ziarna siewnego itp. Kolejny transport materiału siewnego parafianie zamierzali zorganizować na wiosnę 1998 r.

³⁹ Biskup apelował: „Wszyscy zachowujemy w pamięci tragedię powodzi, która nawiedziła naszą diecezję w 1997 r. Ile wówczas doznaliśmy ludzkiej pomocy z kraju i z zagranicy! (...) Usilnie proszę was o włączenie się w pomoc ofiarom klęski suszy. Niech nasze działania będą zarazem spłatą długu wdzięczności wobec solidarności międzyludzkiej okazanej naszej diecezji przed trzema laty”.

⁴⁰ A. DRECHSLER, *Odpowiedzialni za miłość*, s. 220–222.

Wojewódzki za pośrednictwem Wydziału Zarządzania Kryzysowego, Ochrony Ludności i Spraw Cywilnych⁴¹. Zbiórka i załadunek darów zostały przeprowadzone na zakończenie Tygodnia Miłosierdzia, między 10 a 12 października 2000 r. Choć jak wyznał wojewoda opolski: „Tak sprawnej współpracy organizacji pozarządowej ze służbami państwowymi jeszcze nie doświadczyłem”, prawdziwymi bohaterami akcji pomocy byli rolnicy Opolszczyzny. W ciągu trzech dni opolscy gospodarze przekazali rolnikom Podlasia 1116 ton darów, zapelniając nimi 41 wagonów. Pracownikom i wolontariuszom Caritas Diecezji Opolskiej, którzy byli pierwszymi i ostatnimi pracownikami przy załadunku wagonów, w akcji pomagali także bezdomni, młodzież szkolna, żołnierze i służby PKP. Przebieg akcji pomocy przedstawia tabela nr 6.

Tabela nr 6. Wykaz towarów przekazanych przez Caritas Diecezji Opolskiej rolnikom Podlasia w październiku 2000 r.

Lp.	Miejsce postoju wagonu	Ilość wagonów	Asortyment (w tonach)					Tonaż łączny
			zboże	siano, słoma	ziemniaki	liść buraczany, wysłodki	buraki, kukurydza, warzywa	
1.	Koźle Zachód	2	23,96	3,3	18,55		29,75	75,56
2.	Bierawa	1	15,5		7,55			23,05
3.	Sławięcice	3	4,37	8	19,9		54,35	86,62
4.	Nysa	2	31,2		39,3		4	74,5
5.	Grodków	4	23,78	39,7	33,9		0,6	97,98
6.	Kluczbork	5	26,2	30,1	79,5		24,7	160,5
7.	Racibórz	3	16,95	0,3	66,6		2	85,85
8.	Opole	8	33	24	67	60	22,5	206,5
9.	Strzelce Op.	6	32	19	46		44	141
10.	Głogówek	4	37	10,5	27,5		26,1	101,1
11.	Lewin Brzeski	1				40,64		40,64

⁴¹ Wojewoda opolski zwrócił się do ministra transportu z wnioskiem o obniżenie o 60% kosztów transportu kolejowego. 40% kosztów pokrył ze środków własnych Urząd Marszałkowski województwa podlaskiego.

12.	Namysłów	2	3,5	16			3,4	22,9
Razem:		41	247,46	150,9	405,8	100,64	211,4	1116,2

3.2.3. Powódź na terenach południowo-wschodniej Polski w 2001 r.

W lipcu 2001 r. klęska powodzi dotknęła tereny południowo-wschodniej Polski. Na wieść o żywiole biskup opolski A. Nossol zaapelował o pomoc i ogłosił, aby niedziela 5 sierpnia 2001 r. poprzez zbiórkę pieniędzy przed kościołami w całej diecezji stała się dniem solidarności z cierpiącymi. Wierni diecezji opolskiej przekazali powodzianom 1 100 000 zł. Niezależnie od pomocy pieniężnej, podjęto decyzję o zorganizowaniu zbiórki płodów rolnych i pasz dla zwierząt. Z ofertą współpracy wystąpiła Izba Rolnicza w Opolu. Zbiórkę wyznaczono w 11 miejscach diecezji. O operatywności i skuteczności działania opolskiej *Caritas* świadczy fakt, że w dniu nadesłania przez *Caritas* Polską i Krajową Radę Izb Rolniczych z Warszawy zasad organizowania pomocy dla rolników dotkniętych powodzią, w diecezji opolskiej trwał już załadunek płodów rolnych na samochody ciężarowe. Opolscy rolnicy ofiarowali 830 ton zboża, płodów rolnych i paszy. Za pośrednictwem *Caritas* diecezjalnych dary zostały przekazane rolnikom diecezji sandomierskiej, tarnowskiej i krakowskiej⁴². Szczegółowy wykaz transportów i rodzaju udzielonej pomocy przedstawia tabela nr 7.

Tabela nr 7. Wykaz transportów pomocowych przekazanych przez *Caritas* Diecezji Opolskiej powodzianom południowo-wschodniej Polski w 2001 r.

Lp.	Data transportu	Nadawca pomocy (według rejonów)	Asortyment (w tonach)		Łączny tonaż	Odbiorca pomocy (parafia)	Diecezja
			zboże	inne (pasza, ziemniaki)			
1.	29.08.2001	Nysa	16,9	–	16,9	Paleńnica	tarnowska

⁴² Przed przystąpieniem do organizowania pomocy dla południowo-wschodniej Polski, *Caritas* Diecezji Opolskiej wysłała kilka transportów darów do mieszkańców Trójmiasta i Słupska, gdzie wystąpiły gwałtowne ulewy. W zbieraniu darów uczestniczyły: Ośrodek Regionalny TVP Opole, „Nowa Trybuna Opolska” i Radio Opole. Gdy sytuacja powodziowa zaczęła się zmieniać, pozostałe transporty skierowano na południe i wschód Polski. W okresie od 17 lipca 2001 r. do 22 listopada 2001 r. przekazano 118 ton darów (żywność, środki czystości, art. higieniczne, meble, odzież), por. *tamże*, s. 227–228.

2.	29.08.2001	Racibórz	24	0,5	24,5	Przeciszów	krakowska
3.	29.08.2001	Opole	33,5	0,3	33,8	Łoniowa	sandomierska
4.	29.08.2001	Opole	14,2	2,2	16,4	Ko- przywnica – par. św. Floriana	sandomierska
5.	29.08.2001	Opole	21,35	1,25	22,6	Koprzywni- ca – par. MB Różań- cowej	sandomierska
6.	29.08.2001	Opole	21,75	2,2	23,95	Mydlów	sandomierska
7.	29.08.2001	Kluczbork	23,15	0,3	23,45	Wielogło- wy	tarnowska
8.	29.08.2001	Kluczbork	16,15	7,5	23,65	Piątkowa	tarnowska
9.	29.08.2001	Kluczbork	24	0,2	24,2	Podegro- dzie	tarnowska
10.	29.08.2001	Kluczbork	24	0,35	24,35	Piątkowa	tarnowska
11.	29.08.2001	Kluczbork	20,25	4,15	24,4	Zator, par. św. Wojcie- cha	krakowska
12.	29.08.2001	Kędzierzyn	22,5	0,5	23	Beszowa	sandomierska
13.	30.08.2001	Nysa	24	0,7	24,7	Wielogło- wy	tarnowska
14.	30.08.2001	Nysa	21,12	2,25	23,37	Wielogło- wy	tarnowska
15.	30.08.2001	Racibórz	22	1,1	23,1	Olbierzowice	sandomierska
16.	30.08.2001	Racibórz	20	–	20	Przeciszów	krakowska
17.	30.08.2001	Opole	32	1	33	Kunów	sandomierska
18.	30.08.2001	Opole	17,6	0,6	18,2	Klimontów	sandomierska
19.	30.08.2001	Opole	20,3	2,35	22,65	Zborowice	tarnowska
20.	30.08.2001	Opole	15	3,5	18,5	Kunów	sandomierska
21.	30.08.2001	Opole	20,9	–	20,9	Rzepiennik Strzyżew- ski	tarnowska
22.	30.08.2001	Opole	23,5	0,5	24	Koprzywni- ca – par. MB Różań- cowej	sandomierska

23.	30.08.2001	Opole	17	5	22	Ko- przywnica – par. św. Floriana	sandomierska
24.	30.08.2001	Opole	21,6	3	24,6	Zborowice	tarnowska
25.	30.08.2001	Kędzierzyn	23,5	0,5	24	Jastrzębia	tarnowska
26.	31.08.2001	Opole	19	1,4	20,4	Klimontów	sandomierska
27.	31.08.2001	Opole	22,8	0,3	23,1	Rzepiennik Biskupi	tarnowska
28.	31.08.2001	Opole	22,1	–	22,1	Sulisławice	sandomierska
29.	31.08.2001	Kędzierzyn	22	0,5	22,5	Spytkowice	krakowska
30.	01.09.2001	Kluczbork	20,8	2,6	23,4	Gorzyce	tarnowska
31.	03.09.2001	Kluczbork	24,5	–	24,5	Sulisławice	sandomierska
32.	04.09.2001	Kluczbork	24	–	24	Jastrzębia	tarnowska
33.	06.09.2001	Nysa	24	–	24	Wielogłowy	tarnowska
34.	07.09.2001	Racibórz	24	–	24	Gorzyce	tarnowska
35.	07.09.2001	Racibórz	18	0,5	18,5	Gorzyce	tarnowska
36.	13.09.2001	Opole	21	–	21	Ko- przywnica – par. św. Floriana	sandomierska
Razem:			782,47	45,25	827,72		

3.2.4. Inne wydarzenia

Obok pomocy dla poszkodowanych rodaków, Kościół opolski ofiarnie i chętnie uczestniczył w akcjach pomocy rzeczowej i finansowej, adresowanej dla ofiar kataklizmów, tragedii oraz konfliktów zbrojnych na całym świecie. Ze względu na obszerność materiału archiwalnego ograniczymy się jedynie do przedstawienia pomocy pieniężnej, która choć mało spektakularna, pozostaje najszybszą i najbardziej wymierną formą udzielania wsparcia⁴³. Tabela nr 8 przedstawia sumy pieniędzy, które zostały zebrane przed kościołami diecezji opolskiej i przekazane

⁴³ Pomoc rzeczowa obejmowała m.in. organizowanie wycieczki dla kilkuset dzieci z Białorusi (1991–1997), dzieci z Białegocina (2005), transport 12 oraz 11 wagonów darów dla b. Jugosławii (1992–1993), transporty dla Lwowa i Stryja na Ukrainie (2000, 2002, 2004), miasta Alytus na Litwie (2001).

ne poszkodowanym przez *Caritas* Diecezji Opolskiej lub za pośrednictwem *Caritas* Polskiej. W zestawieniu nie uwzględniono pomocy finansowej dla powodzian w 1997 r., osób poszkodowanych przez suszę w 2000 r. oraz przez powódź w 2001 r., która została opisana wcześniej.

Tabela nr 8. Pomoc finansowa *Caritas* Diecezji Opolskiej dla osób poszkodowanych w diecezji opolskiej, w kraju i poza granicami Polski w latach 1993–2013.

Rok	Przeznaczenie zbiórki	Kwota (w zł)
1993	Dla ofiar wojny w Bośni i Hercegowinie	57 000
1994	Dla ofiar czystek etnicznych w Ruandzie	40 000
1995	Dla ofiar wojny w Czeczeni; powodzi w diecezji kieleckiej; Kościoła na Wschodzie	249 000
1996	Dla ofiar oberwania chmury w dekanatach Branice i Kietrz	250 000
1999	Dla ofiar wojny w Kosowie; Kościoła na Wschodzie	668 000
2000	Dla Kościoła na Wschodzie; miasta Kragujevac w b. Jugosławii	20 000
2001	Dla Kościoła na Wschodzie; ofiar trzęsienia ziemi w Indiach	103 000
2002	Dla Kościoła na Wschodzie; ofiar gradobicia w dekanacie Głubczyce; powodzi w Czechach i w Niemczech	892 000
2003	Dla Kościoła na Wschodzie; ofiar wojny w Iraku	119 000
2004	Dla Kościoła na Wschodzie; ofiar trzęsienia ziemi w Iranie; zamachu w Biesłanie	332 000
2005	Dla Kościoła na Wschodzie; ofiar trzęsienia ziemi w Pakistanie, Indiach i Afganistanie; tsunami w Azji	1 021 000
2006	Dla ofiar katastrofy budowlanej w Chorzowie	205 000
2007	Dla ofiar powodzi w dekanatach Głogówek i Głubczyce; wicher i gradobicia w dekanacie Otmuchów i w Wawelnie	198 000
2008	Dla ofiar wichury w Długomiłowicach; cyklonu w Birmie; wojny w Gruzji; powodzi na Ukrainie; trąby powietrznej na Opolszczyźnie	1 763 000
2009	Dla ofiar trzęsienia ziemi w Aquila (Włochy); powodzi w dekanacie Paczków	854 000
2010	Dla ofiar trzęsienia ziemi na Haiti; powodzi na Opolszczyźnie	2 906 000
2011	Dla ofiar trzęsienia ziemi w Japonii; głodu w Afryce; nawałnicy w Szonowicach	944 400
2012	Dla diecezji irkuckiej; ofiar nawałnic w diecezji pelplińskiej	115 000

2013	Dla ofiar wojny w Syrii; tajfunu na Filipinach	588 000
	suma:	11 324 400

4. Pozostałe inicjatywy charytatywne

Pojawiające się nowe problemy społeczne skłaniały *Caritas* Diecezji Opolskiej do poszukiwania nowych inicjatyw charytatywnych. Krzewieniu chrześcijańskiej troski o najmłodsze pokolenie, ale także budzeniu społecznej wrażliwości na problemy najsłabszych w społeczeństwie, przy równoczesnym pozyskiwaniu pieniędzy potrzebnych do prowadzenia dzieł pomocy, służyły dwa najbardziej popularne i ogólnokrajowe projekty charytatywne: Wigilijne Dzieło Pomocy Dzieciom (4.1.) i Jałmużna Wielkopostna (4.2.), w których opolska *Caritas* uczestniczyła od początku. Obok promocji człowieczeństwa projekty posiadały silny aspekt formacyjny. Także mądra działalność ustawodawcza państwa, poprzez wdrażanie inicjatyw finansowych, w których dominuje wymiar humanitarny, sprzyjała pogłębianiu komunii między ludźmi oraz współtworzeniu tego, co dobre i słuszne (4.3.).

4.1. Wigilijne Dzieło Pomocy Dzieciom

Według pomysłodawców I edycji Wigilijnego Dzieła Pomocy Dzieciom (WDPD) w 1994 r., na każdym wigilijnym stole, przy dodatkowym nakryciu, miała stanąć płonąca świeca z logo *Caritas*. Świeca wyrażała gotowość domowników do przyjęcia Chrystusa w każdym potrzebującym pomocy dziecku. Dochód ze sprzedaży świec miał być przeznaczony wyłącznie na programy pomocy dzieciom.

Caritas Diecezji Opolskiej od początku preferowała przeznaczanie pieniędzy na projekty pomocy dzieciom, które w sposób trwały i systemowy potrafiły stawić czoła problemom. Środki dzieła stanowiły kapitał początkowy projektu, z którym następnie ubiegano się o wsparcie ze strony krajowych lub zagranicznych sponsorów. Od 1996 r. 10 groszy z każdej świecy wysyłano na projekty pomocowe dla dzieci w najuboższych krajach świata, realizowane przez *Caritas* Polską. Od 1997 r. 50 groszy z każdej świecy pozostawało w parafiach diecezji opolskiej, na pomoc dla dzieci niesioną przez Parafialne Zespoły *Caritas*. Na podkreślenie

zasługuje fakt, że WDPD towarzyszyła bardzo powściągliwa kampania reklamowa. W zasadzie ograniczano się jedynie do poinformowania wiernych, w ramach ogłoszeń parafialnych, o czasie i miejscu rozprowadzania świec i zachęceniu do ich nabywania. *Caritas* nigdy nie dążyła do komercjalizacji WDPD, a zbieranie funduszy traktowała na równi z wymową duchową i przesłaniem religijnym wigilijnej świecy⁴⁴. W ciągu 20 edycji WDPD *Caritas* Diecezji Opolskiej rozprowadziła blisko 1,7 miliona świec, uzyskując kwotę 6,5 mln zł. Nabycie i zapalenie świecy na wigilijnym stole, będące swoistym *aggiornamento* starego obyczaju stawiania dodatkowego nakrycia w czasie wieczerzy, oznaczało rozjaśnienie czyjegoś dzieciństwa i było symbolem wiary, która działa przez miłość. Tabela nr 9 przedstawia realizację WDPD przez *Caritas* Diecezji Opolskiej.

Tabela nr 9. Realizacja Wigilijnego Dzieła Pomocy Dzieciom przez *Caritas* Diecezji Opolskiej w latach 1994–2013.

Rok	Ilość rozprowadzonych świec	Pozyskana kwota	Sposób wykorzystania pieniędzy
1994–2008	1 265 000	4 770 000 zł	Budowa i wyposażenie Centrum Rehabilitacji dla Dzieci w Opolu; budowa sierocińca w diecezji Sokode (Togo – Afryka); organizowanie wycieczek zimowego i letniego dla dzieci i młodzieży; wyposażenie świetlic terapeutycznych; wyposażenie Centralnej Biblioteki <i>Caritas</i> ; sfinansowanie 50 tys. posiłków w szkołach i świetlicach; przygotowanie 2 pokoi dla dzieci i młodzieży w Centrum Opieki Paliatywnej w Starych Siołkowicach.
2009	89 000	378 000 zł	Organizacja wycieczek zimowego i letniego dla 180 dzieci; adaptacja ośrodka wycieczkowego w Głębinowie.
2010	87 000	356 000 zł	Wyposażenie ośrodka wycieczkowego w Głębinowie; dofinansowanie wycieczek dla 170 dzieci i młodzieży.
2011	84 000	343 000 zł	Organizacja wycieczek dla 330 dzieci i młodzieży.
2012	81 000	324 000 zł	Organizacja wycieczek dla 310 dzieci i młodzieży.
2013	81 500	336 000 zł	Organizacja wycieczek dla 450 dzieci i młodzieży.
Razem	1 687 500	6 507 000 zł	Od pozyskanych kwot należy odliczyć 10 gr z każdej świecy, która trafiała na konto <i>Caritas</i> Polska oraz 50 gr z każdej świecy, która pozostawała w parafiach.

⁴⁴ W 2003 r. dyrektorzy *Caritas* diecezjalnych nie przystali na ofertę firmy komercyjnej, która zaproponowała pomoc w rozprowadzaniu świec WDPD w sieci swoich sklepów na terenie całego kraju.

4.2. Jałmużna Wielkopostna

Chociaż słowo „jałmużna” nie robi w naszych czasach kariery, a gdy jest używane, to raczej w negatywnym znaczeniu, nie zmienia to faktu, że w Kościele posiada długą i utrwaloną tradycję. Potrzebuje jednak nowych impulsów i inspiracji. W 1996 r. *Caritas* Polska, podejmując refleksję nad praktycznym sposobem realizowania nauczania papieskiego zawartego w tradycyjnych orędziach na Wielki Post, zaproponowała projekt skarbonki wielkopostnej. Na papierowej skarbonce, obok logo *Caritas* i uczynków miłosierdzia, został zamieszczony fragment orędzia Ojca Świętego na Wielki Post. Papierowa skarbonka adresowana była głównie do dzieci i młodzieży, ale chętnie sięgali po nią także dorośli. Wszyscy mogli składać do niej pieniądze zaoszczędzone na wiele sposobów, podpowiedzianych przez wyobraźnię miłosierdzia.

W ciągu pierwszych ośmiu lat prowadzenia Jałmużny Wielkopostnej na terenie diecezji opolskiej oszczędności ze skarbonek pozostawały w parafiach. W Wielkim Poście 2004 r. po raz pierwszy Jałmużna Wielkopostna została połączona w jednym, wspólnym projekcie diecezjalnym.

Projekt skarbonek wielkopostnych nie cieszył się taką samą popularnością jak świece WDPD. Jak zaznaczono, słowo „jałmużna” nie znalazło dostatecznego rezonansu w mediach⁴⁵. Niezależnie od zasięgu akcji, projekt skarbonki wielkopostnej wpisał się w nurt cierplivej pracy wychowawczej Kościoła, która usiłuje budzić odpowiedzialność za osoby najsłabsze w społeczeństwie. Poprzez praktykę podejmowania wyrzeczeń i składania jałmużny, zwłaszcza osoby wierzące, mogą świadczyć, że to nie pieniądź rządzi światem, ale miłość, że przez rezygnację z tego, co dla jednych zbyt cenne, inni mogą otrzymać to, co dla nich konieczne. Tabela nr 10 ukazuje realizację projektu Jałmużny Wielkopostnej na terenie diecezji opolskiej.

---

⁴⁵ Słowem, które w ostatnich latach zrobiło dużą karierę, zwłaszcza w słowniku organizacji pozarządowych jest *Fundraising*. Wiedza na temat potencjalnego darczyńcy i układania z nim relacji, tzw. *Relationship Fundraising*, odgrywa centralne znaczenie w technice zdobywania funduszy. Zob. O. MÜLLER, *Vom Almosen zum Spendenmarkt. Sozialethische Aspekte christlicher Spendenkultur*, Freiburg i. Br. 2005, s. 339n.

Tabela nr 10. Realizacja projektu Jałmużny Wielkopostnej przez *Caritas* Diecezji Opolskiej w latach 1996–2013.

Rok	Kwota w zł	Przeznaczenie jałmużny
1996–2003	–	Pomoc realizowana przez Parafialne Zespoły <i>Caritas</i>
2004	35 500	Sala doświadczania świata w Centrum Rehabilitacji dla Dzieci w Opolu
2005–2006	–	Pomoc realizowana przez Parafialne Zespoły <i>Caritas</i> .
2007	38 607	Diecezjalny fundusz na rehabilitację dzieci i młodzieży
2008	34 430	Opieka nad pacjentami Centrum Opieki Paliatywnej w Starych Siołkowicach
2009	52 768	Działalność Centrum Rehabilitacji dla Dzieci w Opolu
2010	49 030	Diecezjalny fundusz na rehabilitację dzieci, młodzieży i dorosłych
2011	43 410	Opieka nad pacjentami Centrum Opieki Paliatywnej w Starych Siołkowicach
2012	67 443	Opieka nad pacjentami Centrum Opieki Paliatywnej w Starych Siołkowicach
2013	53 597	Działalność Centrum Rehabilitacji dla Dzieci w Opolu
suma:	374 785	

4.3. Inne formy pomocy

Mnogość inicjatyw filantropijnych i przyrost liczby różnorodnych organizacji, które służą człowiekowi, odpowiadając na jego potrzeby, powoduje powolny, ale stopniowy rozwój grupy sponsorów oraz obyczaju przekazywania darowizn. W nurt cennych impulsów do kształtowania solidarności społecznej i tworzenia dobra wspólnego należy wpisać stworzoną w Polsce w 2003 r., prawną możliwość przekazywania przez osoby fizyczne 1% podatku na cele dobroczynne. Praktykę tę pochwalił Benedykt XVI. W 2009 r. napisał: „Możliwą formą pomocy dla rozwoju, mogłoby się również okazać skuteczne zastosowanie tak zwanej subsydiarności w kwestii podatkowej, która pozwoliłaby obywatelom decydować o przeznaczeniu części podatków wpłacanych państwu”⁴⁶. Aby korzystać z przywileju tzw. pomocniczości fiskalnej, *Caritas* Diecezji Opolskiej powołała do ży-

⁴⁶ BENEDYKT XVI, *Caritas in veritate*, nr 60.

cia 1 października 2007 r. jednostkę organizacyjną o nazwie „*Caritas* Diecezji Opolskiej Organizacja Pożytku Publicznego”. Wspiera ona działalność statutową *Caritas* diecezjalnej. Do jej priorytetów należy działalność w zakresie ochrony zdrowia i życia ludzkiego oraz pomocy społecznej. Tabela nr 11 przedstawia wysokość wpłat 1% podatku i sposób ich wykorzystania.

Tabela nr 11. Sposób wykorzystania 1% podatku w latach 2008–2013 przez „*Caritas* Diecezji Opolskiej Organizacja Pożytku Publicznego”

Lp.	Rok	Kwota 1%	Liczba podatników	Sposób wykorzystania 1% podatku
1.	2008	202 339 zł	3 638	zakup artykułów medycznych i sprzętu pielęgnacyjnego dla placówek leczniczych <i>Caritas</i> Diecezji Opolskiej
2.	2009	244 106 zł	4 673	zakup sprzętu pielęgnacyjno-rehabilitacyjnego dla placówek medycznych <i>Caritas</i> Diecezji Opolskiej
3.	2010	171 615 zł	3 475	zakup sprzętu medycznego dla placówek leczniczych <i>Caritas</i> Diecezji Opolskiej oraz windy dla ośrodka formacyjno-wypoczynkowego
4.	2011	158 800 zł	3 972	zakup 75 łóżek elektrycznych dla pacjentów Stacji Opieki <i>Caritas</i>
5.	2012	142 769 zł	3 415	działalność lecznicza Centrum Opieki Paliatywnej w Starzych Siolkowicach
6.	2013	162 271 zł	3 647	działalność lecznicza Centrum Rehabilitacji dla Dzieci w Opolu
suma:		1 081 900 zł		

***

W podsumowaniu chcemy podkreślić, że prezentując dokonania charytatywne *Caritas* Diecezji Opolskiej po 1989 r., nie zamierzamy chwalić ani usprawiedliwiać Kościoła użytecznością jego dzieł społecznych. Posługa *Caritas* należy do natury Kościoła, stanowi niezbywalny wyraz jego istoty i zadanie własne, za które jest bezpośrednio odpowiedzialny, i z którego nikt nie może go zwolnić⁴⁷. Pokazując, że Ewangelia i sprawy socjalne są nierozdzielne, zachowujemy świadomość, że prymat należy do Boga. Kościół nie stawia się na miejscu państwa i nie tworzy programu polityczno-społecznego. Wiemy, że istoty Kościoła nie stanowi praca

⁴⁷ TENZE, *Deus caritas est*, nr 25, 29.

socjalna, lecz wiara w Boga, z której rodzi się następnie także zaangażowanie społeczne⁴⁸. Kościół jako taki nie jest instytucją postępu społecznego i nie może swego orędzia zbawienia zamieniać na służbę społeczną; siła tego orędzia będzie jednak generować ciągle nowe inicjatywy społeczne, charytatywne, opiekuńcze, wychowawcze i inne⁴⁹.

Ojciec Święty Franciszek, omawiając społeczny wymiar ewangelizacji, powiedział, że autentyczna wiara w Boga pociąga za sobą głębokie pragnienie zostawienia po sobie czegoś dobrego⁵⁰. Z pewnością forma artykułu nie jest właściwa, aby przedstawić całą bogatą i wielostronną działalność dobroczynną *Caritas* Diecezji Opolskiej. Cel artykułu został jednak osiągnięty, jeżeli pokazał, że bez ożywiającej posługi *caritas*, i to zarówno w wymiarze pracy wielu specjalistycznych placówek medycznych i opiekuńczych, jak i pełnego miłości osobistego zaangażowania trzech tysięcy wolontariuszy Parafialnych Zespołów *Caritas*, trudno wyobrazić sobie duszpasterską działalność Kościoła opolskiego.

Słowa kluczowe: *Caritas*; diecezja opolska; pomoc potrzebującym;

The activity of the Opole Diocese *Caritas* after 1989

Summary

Due to political changes that have occurred in Poland after 1989, the Catholic Church regained the charity organization *Caritas* and could start conducting an unlimited charitable activity. From the perspective of 25 years, the author of the article attempts to show that *Caritas* activity has been an integral part of the pastoral mission of the Opole church.

When the Marxist ideology failed, the ideology that in constructing of the future forgot about the present and replaced care for individuals with the fight for collectivity; when it turned out that “love-caritas-will always prove necessary” as there is no such state order that can “eliminate the need for a service of love”, the group of parish volunteers *Caritas* gained the status of the principal charity

⁴⁸ J. RATZINGER, *Opera Omnia. Kościół – Znak wśród narodów*, t. VIII/1, tł. W. Szymona, Lublin 2013, s. 371.

⁴⁹ *Tamże*, s. 100; TENŻE, *Czas przemian w Europie. Miejsce Kościoła i świata*, tł. M. Mijalska, Kraków 2001, s. 159n.

⁵⁰ FRANCISZEK, *Evangelii gaudium*, nr 183.

unit in the diocese and served the role of helping those who needed help. In the course of the 25 year long service of three thousand *Caritas* volunteers, *Caritas* created the “culture of volunteers” which formed a human and Christian shape of society.

Without a doubt the influence on the dynamics and model of charitable work in the Opole diocese was given by foreign funds. There has been the most dense network of church nurse units for house care and rehabilitation centres located close to the patient’s home. The existent legal status made it possible for the public administration to commission public duties as well as private and church organizations and support them with donations. The Opole Diocese *Caritas* cooperates with 70 public administration units and conducts 160 therapeutic-social units, in which 454 persons have been employed. The activity of professional out-patient clinics and stationary units of the Opole *Caritas* quickly kept up with, if not overtook the analogical work of state institutions.

The Opole Church did not restrict its charity service to the church activity nor was it conducted within the limits of the diocese. It was unprecedented to show how the Opole *Caritas* faced the needs of the bankrupting health service and social help at the beginning of the 90s. Having taken over the mediator’s role in the German government program for the Silesia German minority and supporting all public health units and all inhabitants of the region, the Opole Church proved how Christian activity can be independent of the party system and ideology. It proved as well that it is not at the service of world strategy but is an actual service of love for their fellow men that has always been its priority.

The same readiness to go beyond the borders of political, national and even the religious community was demonstrated by the Opole Church in a variety of initiatives which fruitfully combined social activity with evangelization. This and other initiatives awakened social sensitivity and helped to gain the funds in order to conduct the whole work of aid. Also, the legislative role of the state, through the initiating of the so-called fiscal subsidiary which allowed the “citizens to decide how to allocate a portion of taxes paid to the State” provided the instruments to carry help and support the acts of Christian mercy that have been realized by the Church *Caritas*.

The author of the article, while presenting the charitable activity of the Opole Diocese *Caritas* after 1989, does not intend to praise nor justify the Church in Her social acts. *Caritas*’ mission is a part of the nature of the Church and an indispensable expression of Her being for which she has been directly responsible. The Church cannot be replaced with the state and does not create a political-social

program. The very nature of the Church is not social work but faith, the belief in God which results in social engagement in the future. The Church as such is not an institution of social progress and cannot exchange Her message of salvation for social service; the power of that message will, however, always generate new social, charitable, help and pedagogical initiatives, the most important of which the author has described in this article.

Translated by Ewa Borkowska

Keywords: *Caritas*; the Opole Diocese; aid for the needing;